

Over de Augustijneromwegang van 1698

Omdat het nu eenmaal in mijn kraam te pas komt vang ik mijn betoog aan met het aanhalen van de geschiedenis-legende van het *Maaltebrugs Putje*. Drie boeven, Pierre Bogaert, zoon van Lauwereyns, bijgenaamd Lauwereynsen Pieter Simoens, maar beter bekend als Gros Pierre; François Husdain, en Jan Melijn, alias Grand Jean, pleegden in de nacht van 17-18 december 1686 een inbraak in de Sint-Maartenkerk te Kortrijk. Ze braken het tabernakel open waaruit ze een zilveren monstrans, drie ciboriën en een zilveren doos met deksel namen. Deze waardevolle voorwerpen en nog ander zilverwerk stopten ze in twee meegebrachte reiszakken. De hostiën hadden ze zo maar op de grond gegooid. Hoofdman Gros Pierre die zich over de buit ontfermd had, en zijn spitsbroeders sprongen te paard en maakten dat ze zo spoedig mogelijk de stad verlieten. Op een bepaald ogenblik besloten ze veiligheidshalve elk zijns weegs te gaan. Gekomen te Sint-Denijs-Westrem, op de plaats *Maaltebrugge* genoemd, werd Gros Pierre door een panische schrik bevangen omdat hij zich ontmaskerd waande en achtervolgd. Zonder dralen wierp hij de zilveren doos bevattende reiszak in een "vuyl stinkend water". Weliswaar geraakte de dief behouden thuis maar het duurde niet lang of hij en zijn handlangers mochten 't Sausselet binnen stappen. Uit de meegebrachte reiszak was niets verdwenen en wat de weggegooiden zak betreft haastten men zich hem uit de waterpoel te gaan opvissen. "Daer in bevonden de voorzeyde vierkantige zilveren gesloten dooze daerof het deksel weynig geforceert was, met een massa van geconsacreerde Hostiën daer in rustende." Doos en inhoud werden zonder dralen naar de St.-Baafskerk overgebracht. Reeds op Nieuwjaarsdag van 1687 bracht de kerkelijke Overheid de voltallige buit met uitzondering van drie hostiën over naar Kortrijk het nodige en gebruikelijke ceremonieel in acht nemend. Bogaert die moest bekennen dat hij niet aan zijn proefstuk was : voordien had hij aan verschillende kerken een alles behalve orthodox bezoek gebracht; o.a. aan de in Vlaanderen gelegen gemeenten Gistel, Harelbeke, Lebbeke, Nazareth, Pittem, Vinkt, Zele, Zeveneken, en aan Geel, Meerhout, Roosbeek, Steenhuffel, en nog andere plaatsen die in het toenmalige Brabant te situeren zijn, werd "gecondemneert om van het stadhuys deser Stede gesleept te worden op eene horde (platte slede) naer de Gevangnisse van den Chastelette (of Sausselet; nu ingenomen door de grote Post aan de Koornmarkt) ende vandaer tot aen het Schavot, (op)gerecht op de Koornmarkt deser stad, om aldaer op eene Blok afgekapt teworden uwe rechte hand, en daer levendig aen eenen staek verbrand te worden". Husdain die wat minder wandaden op zijn kerfstok staan had, kreeg niettemin dezelfde verwarmende straf toebedeeld. Gros Jean die slechts de stomme

Afb. 1. Een van de 12 plaatjes van een Duits mamme-
kensblad waarop men ziet dat God zich van een kudde
redeloze dieren bedient om ons zijn almacht te de-
monstreren. Volgens een van de legenden.

Afb. 2. Een ander plaatje. De verschrikte rovers heb-
ben de gedragingen van de schapen begrepen. Gros
Pierre werpt de reiszak met de hosties in de steenput.
Steeds volgens het volksgeloof.

rol van uitkijker gespeeld had werd door de heren schepenen heel wat vriendschappelijker te woord gestaan want hij kwam er werkelijk goedkoop van af... Door de heer vakkundige Jan Franck, scherprechter van beroep, opgeknoopt te worden. Terwijl een daverend applaus uit de wijd-opengesperde vensterramen neerwaarts stortte steeg uit de opeengepakte menigte een onstuimig en oorverdovend voetgestamp de hoogte in.

Waarna het bloedrode gordijn geruisloos mocht neervallen.

Doch laten we nu ook de legenden hun zegje hebben want die interesseren ons ten slotte meer dan de trieste lotgevallen van de drie misdadigers. Toen de paardrijdende Gros Pierre Maaltebrugge bereikte kwam hem aldaar een kudde schapen tegemoet. Nauwelijks waren de dieren die nota bene ruiter en paard vierkant schenen te negeren, naderbij gekomen of ze begonnen verschrikkelijk te blaten en voor de onthutste man en het aan de grond genageld rijdier loodzwaar op de knieën te vallen. Al hete tranen schreiend. Voor de verbouwereerde ruiter ? Voor het doodsbanke ros ? Bijlange niet, maar wel voor de hosties die zich in 's mans reiszak bevonden. Al zwetend van de doorstane emotie en de kluts totaal kwijt zijnde, wierp de radeloze kerel de verraderlijke zak in de waterpoel waarna hij hals over kop wegluchtte de Gentse Petercellepoort tegemoet. Zonder ook maar een enkele keer te durven omzien... "Neen", wordt ons elders geleerd, de schapen gingen aan 't knielen en schreien niet voor meneer Gros Pierre, maar voor een steenput die ze tot dusver gewoon waren zo maar voorbij te stappen. Ditmaal was het de herder die daar beduusd stond te gapen en ook de kluts kwijt geraakte. Natuurlijk dachten de dieren slechts aan opstaan nadat de in aller ijel bijgeroepen meneer pastoor de schuldige reiszak uit de put bovengehaald had (dit keer zonder zilveren doos maar met dito ciboriën). Hoe dan ook leverde de steenput van dat ogenblik af een kristalhelder water, dat zieken gezond maakte; iets dat de talloze bezoekers naar waarde wisten te schatten. Aan de put, of liever " 't Putje" die weldra tot een bedevaartoord uitgroeide, werd een kapel toegevoegd. Na heel wat lotgevallen beleefd te hebben werd ze in september 1944 door de wegtrekkende Duitsers in brand gestoken. Precies 16 jaar na haar vernietiging herrees ze uit haar as. De hostiën die aan de oorsprong van haar ontstaan liggen berusten tegenwoordig in de parochiekerk van Sint-Denijs-Westrem.

*

* *

Knoop, goedgunstige lezers en lezeressen, goed in het oor wat u komt te vernemen en maak met mij een reisje in het tamelijk ver verleden om in 1295 een goede dag te gaan zeggen aan de paters Augustijnen die op dat ogenblik ijverig bezig waren zich te installeren in een woning gelegen op de hoek van de huidige Lange Steenstraat en de dito Geldmunt. Die wo-

ning "Ter Capellen" uithangend — aldus genoemd naar de nabij gelegen *Sint-Stefanus*kapel — was hun ter beschikking gesteld door de eigenaar ervan, Gerem Borluut, een naaste verwant van de ons overbekende Jan Borluut (Guldensporenslag 1302 ! !). Die heilige *Stefanus* zullen de Augustijnen steeds zeer genegen zijn alhoewel ze niet lang bij zijn kapel bleven huizen. Inderdaad haastten ze zich een volwaardig klooster met bid-, werk-, eet- en slaapkamers, benevens een kerk te laten optrekken. Name-lijk op de plaats waar ze nog steeds gevestigd zijn : bij de Sint-Margriet-straat en de Academiestraat.

Reeds in november 1296 werd het klooster kerkelijk ingericht. Over de groei en de bloei ervan en over de talrijke tegenslagen waarmede het op verschillende tijdstippen te kampen had zullen we niet uitwijken. Het moge volstaan eraan te herinneren dat klooster en kerk in augustus 1566 en mei 1578 erg gehavend werden door de beeldstormers. Dat de Borluuts ze in 1621-1622 herbouwden in klassieke renaissance. Dat uitbreidingen en verbouwingen plaats hadden van 1718 tot 1753. Dat tijdens de Franse Overheersing het klooster nogmaals erg te lijden had van de niets ontziende bezetters. Dat in 1812 een straat getrokken werd doorheen het pand (eerst rue d'Epée, later Academiestraat) (zie Afb. 5). Dat men er in 1815 katoenfabrieken in installeerde. Dat in 1838 zowel de kerk als het klooster door een felle brand verwoest werden. Ten slotte dat in 1907-1908 restauraties uitgevoerd werden aan de voor- en zijgevels van de kerk door H. en V. Vaerwyck. (zie Afb. 6) Tot op de dag van heden beijveren de paters zich om hun bede- en woonhuis aldoor mooier te maken.

*

* *

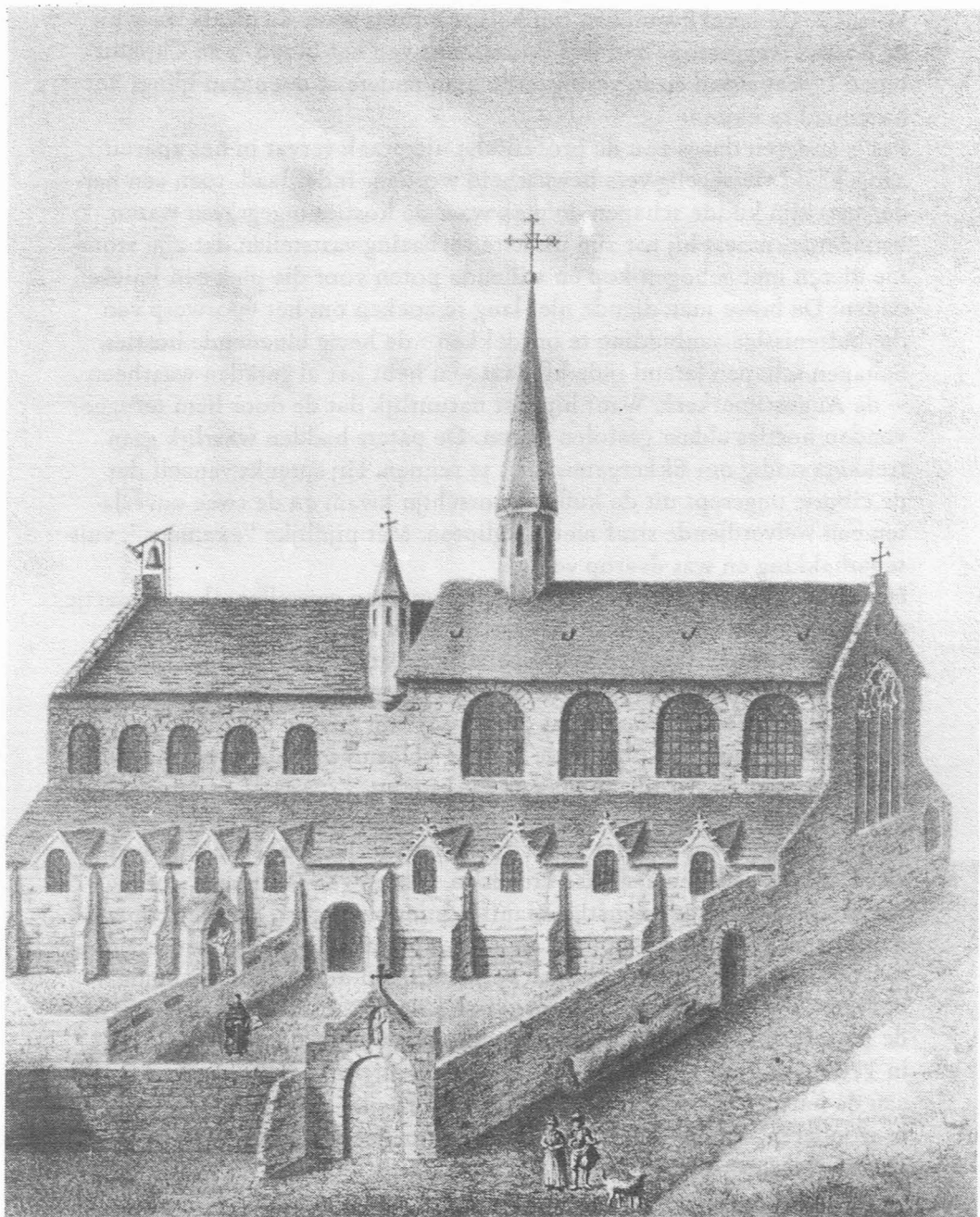
In de loop van het jaar 1354 gebeurde iets dat de paters Augustijnen den daver op het lijf bezorgde : op zekere nacht waren twee dieven erin geslaagd zich toegang te verschaffen tot de kerk. Ze maakten zich meester van de grote ciborie "daer het H. Sacrament in-ruste ende ghesloten was." Met hun buit vluchtten ze de stad uit. Gekomen omtrent de Ekkergermerk begroeven ze de hostiën in een ondiep kuiltje. In de stad teruggekeerd begon het geweten van een der schavuiten onheilspellend te knagen, in zoverre dat hij zijn misdaad bij ik weet niet wie ging opbiechten. Vooral het begraven van de hosties zal hem vreselijk kwalijk genomen zijn, want hij spoedde zich naar Ekkergerm om ze uit hun vernederend toevluchtsoord te gaan opvissen "op dat hun naederhandt gheen meerder oneere van jemandt soude aengedaen worden voor het welcken

Somtijts Beesten uyt de stallen

Op de straete neder-vallen,

Om Godt onder schijn van broodt

Wel te loven totter doot."

Afb. 3. De Augustijnerkerk zoals die er in 1580 zou uitgezien hebben. Vergelijk het vensterraam van de voorgevel met dat voorkomend op afb. 2. De poortopening waarboven een nis (met het beeld van St.-Augustinus ?) geeft toegang tot een binnenplaats van het klooster en meteen tot de kerk (Copyright Stadsarchief)

Helaas ! De kerel kwam van een kale reis thuis want de plaats waar hij de hosties weggestopt had was doordrenkt van het bloed. Van Christus' bloed ! Wat stond er de verbijsterde man anders te doen dan ijlings het hazenpad te kiezen.

Pas 's anderen daags zou de profetische uitspraak vervat in het zoëven aangehaald vierregelig vers bewaarheid worden. Inderdaad, toen een herder met zijn kudde schapen de plek waar de hosties ingegraven waren, benaderde, moest hij tot zijn uiterste verbazing vaststellen dat zijn stomme dieren met gebogen kop en trillende poten voor die plek een knieval deden. De brave man diende niet lang te zoeken om het voorwerp van die buitenissige aanbidding te ontdekken : de hevig bloedende hosties. Schapen schapen latend ijde hij naar — u hebt het al geraden waarheen — de Augustijnerkerk. Want hij wist natuurlijk dat de door hem teruggevonden hosties aldaar gestolen waren. De paters hadden waarlijk geen trekkers nodig om Ekkergermwaarts te rennen. Hij spreekt vanzelf dat de ciborie ongerept uit de kuil te voorschijn kwam en de twee onverlaten een welverdiende straf niet ontglipten. Met pijnlijke "examens", vuis-tenafhakking en wat daarop volgt.

Het mirakuleus voorval had vanzelfsprekend een vanzelfsprekend staartje : de uitgang van een processie die, vertrekkend aan de Augustijnerkerk haar einddoel bereikte aan het kapelletje dat men in 1356 op de plaats van de in de grond gestopte hosties had opgetrokken. Een Confrerie van het Heilig Bloed werd opgericht die ervoor zou zorgen dat die processie elk jaar zou uitgaan, namelijk de zondag volgend op Sacramentsdag of anders gezegd de tweede zondag na Pinksteren.

Met de jaren won de processie aan belang, populariteit en luister wat voor gunstig gevolg had dat vanaf 1604 de jaarlijkse Processie, gezegd van Devotie, een tienjaarlijkse Processie, gezegd van Recreatie, toegevoegd kreeg. Die godsdienstige manifestaties bezorgden aan de Augustijnen, die zich weldra ontpopten als echte specialisten inzake het organiseren van dergelijke optochten, een vermaardheid die slechts een einde nam met de afschaffing van de processies. In 1722 wat de laatstgenoemde betreft, in 1796 wat de andere aangaat. De Heilige-Bloedkapel werd in 1799 gesloopt. Alleen een straatnaam, Heilig-Bloedstraatje, herinnert aan de hartroerende legende, aan de zeven (heilig getal !) tweeweggebrachte wonderen, aan de processies, aan het kapelletje, aan de door de Franse Overheersing uitgehaalde heldendaden.

*

* *

Het is bij die twee processies dat we even willen stilstaan . Hun betitelingen verklappen maar al te doorzichtig wat voor lading ze dekken. De *jaarlijkse* is van een uitgesproken devotische, geestelijke, aard : ingetogen,

voornaam, met slechts een enkel oogmerk : het *Sacrament* vereren. De andere, de *tienjaarlijkse*, is weliswaar even voornaam, maar ze huldigt datzelfde *Sacrament* op een meer feestelijke, meer spectaculaire wijze. De paters, van wie terecht mocht getuigd worden dat ze bazen waren in het ontwerpen en regisseren van optochten, enerzijds en de studenten anderzijds aanzagen het als hun heilige plicht de uitgangen aldoor maar luisterrijker en genietbaarder te maken.

Wellicht om een staaltje van hun kunnen en kennen te geven, wellicht te onzen pleziere, wellicht te eigen profijte, beschreven ze de processies in een drukwerkje dat in 1687 verscheen te "*Ghendt by Hendrick Saetrewer, Stadts-drucker inde Brabandt-straete inde witte Duyve*".

Het boekje telt 43 bladzijden en is getiteld *Kort-bondigh Verhael / van het H. Bloet / van Mirakel, / Waer af de Solemnele Ghedachtenisse ghe / houden wordt by d' Eerw. PP. Augustynen / tot Ghendt : / Vereert met een treffelijck Broederschap, ende / Jaerlijcksche Processie, beneffens eenen vermaec- / kelijcken Om-ganck, / Inghestelt, ende omghedraghen onder de Octave van / 's H. Sacraments-dagh.*

Zoals u kunt merken een omvangrijk programma samengeperst in een enkele volzin neergeschreven in maar liefst 11 regels.

De processie van Devotie zal er een geweest zijn zoals zoveel andere : een innige samenwerking van de geestelijkheid en het publiek. Zoals gezegd heeft de onze tot thema de huldiging van het "Hoogh-weerdighste *Sacrament*" en van het "Mirculeus H. Bloet".

11 groepen van 3 studenten (van de Latijnse School) openen de stoet. Ze dragen grote borden waarop Latijnse en Nederlandse teksten aangebracht zijn. Verwoordend lofbetuigingen, uitspraken, ontboezemingen : als deze zijn er elf :

MIRABILE SACRAMENTUM

Wonderlyck Sacrament

t' Manna was een wonder Broodt,

Om te nutten in den noot.

Volgt dan een afdeling ruiters, zeer vreedzaam gewapend met vaandels en processietoortsen van ambachten en neringen. (Van die zeldzame dingen bewaart het Bijlokemuseum een talrijke verzameling.)

Nu treedt een groep paters aan; een hunner torst een prachtig kruis, een andere een van een zilveren stoffe vervaardigd vaandel. Dit vaandel is waarlijk het bekijken waard want het laat zien hoe de *H. Augustinus* verscheidene Kettters meedogenloos vertrappelt die hij "met syne krachtige schriften overwonnen heeft ende noch heden-daeghs overwinnen kan als jemandt teghen de waarheyt van het Alder-heylichste *SACRAMENT* des Autaers souds willen op-zeylen" (= doen verloren gaan).

Ook het Gulde van O.L.V. van Halle is van de partij. De leden van dat gulde, allemaal mannen, zingen een lied, stemme *Courante Monsieur*. Nu

volgen de stedelijke hoogwaardigheidsbekleders en de religieuzen van de 4 ordens. Zij dragen brandende toortsen en zingen een zevenstrofig lied dat voor de zoveelste keer het SACRAMENT en het BLOED roemt. Stemme : *ô schoone Isabel*. (Wat zouden we er niet voor geven om in het bezit te komen van de tekst van dat veeleer werelds liedje evenals van het al niet minder werelds Courante Monsieur ?)

De lange staart van de processie wordt gevormd door de hetzelfde lied meezingende volksmassa.

De tweede processie, de “Vermaeckelycken / Ghendtschen / OM-GANCK / MET Reusen, Reusinnen, Leeuwen, Arendts, Kemels, ende / meer andere op-ghetoyde Beesten, benefens neghen / schoone Triomf-Waghens”, wordt heel wat uitvoeriger beschreven.

Ze wordt evengoed Processie van Recreatie genoemd; een benaming die evenals het etiket “vermakelijke” ons per slot van rekening op een dwaalspoor zou kunnen brengen, want ook deze optocht drijft over van H. SACRAMENTEN en H. BLOEDEN. Ze spelen uiteraard een hoofdrol in het goddelijk spel alhoewel de oorlog (1) die keizer Leopold(us) tegen de ongelovigen, tegen de “Turcksche Maen”, in die tijd naarstig aan het voeren was in geen mindere mate ten tonele gevoerd wordt.

Van de stoet maakte A.V.H., ontegenzegglijk een Augustijnerpater, een pentekening (56 cm x 43 cm) die in de Universiteitsbibliotheek bewaard wordt. Omtrent het midden van de vorige eeuw werd de bekende Gentse graveur Charles Onghena belast met het maken van een litho van die tekening. We reproduceren ze, in natuurlijke grootte, omdat ze het bekijken waard is. Maar vooral omdat ze ons toelaat de processie – in gedachten – te zien voorbijtrekken.

Voorop rijden de stadstrompetters, keteltromslagers en standaarddragers. Vaandeldragers laten de Gentse Witte Leeuw en het Wit Kasteel van de Oudburg wapperen. De Maagd van Gent berijdt hovaardig haar Witte Leeuw; onder de arm houdt ze een hoorn des overvloeds. (nr. 1) Die hoorn is hier op zijn plaats want de stoet werd grotendeels door de Magistraat bekostigd.

Zoals u weet is onze sympathieke Gentse Maagd (2) steeds een zeer populaire, gewaardeerde en vereerde jonge dame geweest. Het is dan ook niet te verwonderen dat de paters haar aan het woord laten; van de gelegenheid ruimschoots gebruik makend om de soevereinen op te hemelen en de gehate Turk te vervloeken.

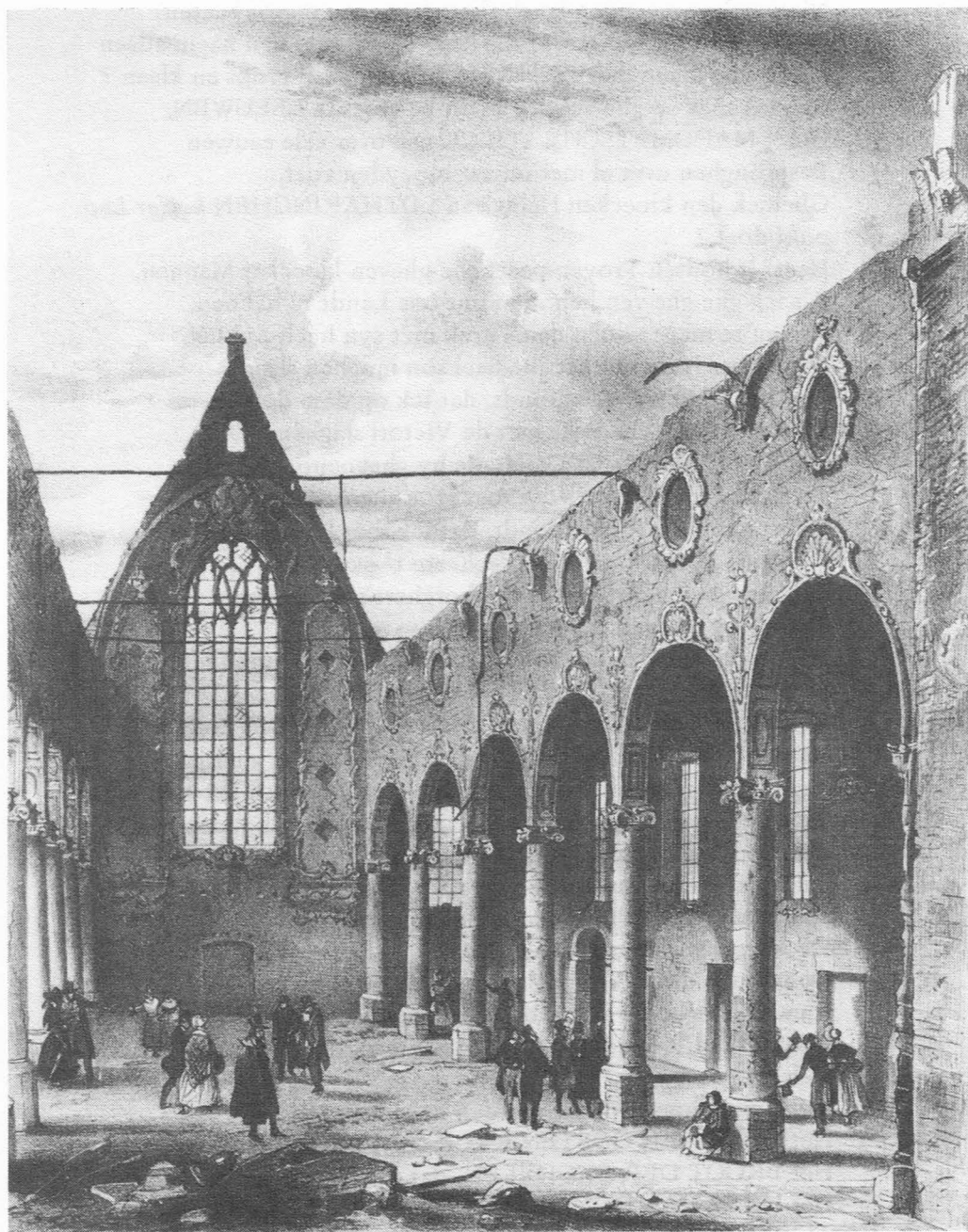
Ick sitt' op eenen LEEUW met haghel-witte krollen :

'K en vroet in d'aerde niet, ghelijck de blinde mollen;

Ick draegh' t' hoeft in de Locht : 'k en vreesse gheen ghewelt,

Al wierdt den wreeden TURCK met my in 't veldt ghestelt.

Heb' ick in mijnen schoot, om ander' daer te laeten,

Afb. 4. Een brand uitgebroken in de nacht van 19/20 januari 1838 legde de kerk in de as. Menig kunstwerk ging aldus onwederroepelijk verloren : beeldhouwwerken en schilderijen, waaronder een veelzeggend werk van N. de Liemaekere HET HEILIG SACRAMENT VAN MIRAKEL, benevens doeken van Pieter van Reysschoot, van wie we schilderijen kunnen bewonderen in het koor van de St.-Baafskerk en in het Hotel d'Hane Steenhuyse. (Copyright Stadsarchief)

Niet neghen maenden langh (het ghene my moest baeten)
 Ghedraeghen CAROLUM KAREL V, die met den naem alleen
 De vrees gaf aen den Turck, den schroom aen groot en klein ?
 Ben ick niet op-ghe-voeyt van on-be-vreesde LEEUWEN,
 Die 't MAHOMETSCHE VOLCK van over vele eeuwen
 Bespronghen over al met on-ver-moeyden voet,
 Ghelijck den kloecken Heldt van LOTHARINGHEN *keizer Leopold* doet ?

Heeft 't houten Troyen-peert ghe-gheven kloecker Mannen,
 Als ick ghe-ghe-ven heb', om uyt ons Landt te bannen,
 En om te niet-te-doen den Turck met syn haelf MAEN,
 Die dieper in syn hoofd ghe-heel sou moghen slaen ?
 Het staet dan wel ghe-grondt, dat ick op dese daghen
 Aen-biede veel ghelucks met de Victori slaghen
 Aen LEOPOLDUS CROON, die hy ghevochten heeft,
 En daer TURCKYEN voor met groote vrees beeft.
 Het staet dan wel ghe-grondt, dat ick met blyder wesen
 De straeten van myn stadt begheere t' over-lesen,
 Om een ghemeyne vreught de borghers aen-te-doen,
 Ter-wylen dat den tijt is aenghenaem en groen.
 Het staet dan wel ghe-grondt, dat wy met volle monden
 Uyt-blaesen op het Landt van Christelycke gronden
 Den wel-ver-dienden Lof van 't HUYS VAN OOSTENRYCK,
 Dat meer aen LEEUWEN schynt, als ick, te zijn ghelijck. (3)

Een groep ruiters gaat een andere bereden leeuw vooraf. Dit keer is het een zwarte Leeuw die ook door een maagd in toom gehouden wordt : de *Maagd van Vlaanderen*. (nr. 2) Men meldt den volke dat "kloecken graef Philippus (Filips van den Elzas) naer 't Saracenen-Landt" trok van waer hij de Leeuw (in zijn wapenschild) meebracht.

Ook deze Maagd wil mordicus haar duit in het zakje doen :

Den douw, die uyt de locht sal vallen met den seghen
 Van Godts ghe-wyde handt, sal op be-nauwde weggen
 Den KEYSER (Leopold) soo doen staen, dat al het TURCKS ghe-wel

Met hunne hooverdy sal worden neêr-ghe-velt.

Het HUYS VAN OOSTEN-RYCK eerst boven alle Hoven
 Het BROOT DER ENGHELEN, dat niemandt kan vol-loven.

Het HUYS VAN OOSTEN-RYCK heeft Godt ghe-benedyt,

Al is 't tot achter-deel der TURCKEN, en tot spyt.

De *eerste praalwagen* (nr. 3) is dan ook geheel gewijd aan het Sacrament alias "Broot der Enghelen" : Bovenop zit, bestraald door een hemelse zon, een Seraf ofte Serafijn. Dat is een engel uit het hoogste van de negen engelkoren. Hij zal wel goed kunnen vliegen hebben, want hij beschik-

te op maar liefst drie paar vleugels. Op het hoofd draagt hij een kroon van veren. Rondom het verhoog hebben een half dozijn "Deugden" plaats genomen. Een hunner vertoont het Paaslam, zijnde het Sacrament van het *Oud Testament*; een andere doet hetzelfde met de Remonstrans, zijnde de Waarheid verkondigd door het *Nieuw Testament*. De overige deugden zijn belast met het "vertonen" van de ciborie (voor het Brood) en van de kelk (voor de Wijn). De rest van de wagen heeft men volgepropt met engelen die zonder op adem te komen, een loflied uitgalmen, een "Ghesangh op het Broot der Enghelen". De stemme komt ook al uit de wereldlijke hoek : Petit Brisach.

O blinden mensch ! verandert uwen sin :

Eert 't BROOT DER ENGHELS met een suyper min.

Dat BROOT, dat ENGHELS BROOT sal noyt vergaen.

Maer, als de doot sal op uw' lippen staen,

Wysen de Hemel-baen.

De *tweede praalwagen* (nr. 4), voorafgegaan van ruiters en vaandeldragers, maakt ons vertrouwd met het *Oud Testament*. Om uit de gewoonte niet te gaan heeft een Maagd zich van de top van de wagen meester(es) gemaakt. Haar taak bestaat er dan ook in dat O.T. in levende lijve te symboliseren. Opdat eenieder het geval naar behoren zou snappen heeft ze de hand gelegd op Mozes' Twee Tafelen en de spreekwoordelijke Roede waarmee hij gewend is de dwazen te tuchtigen. De 4 zijden van de wagen zijn opgeluisterd met evenveel momenten ontleend aan het O.T. : a) het offer van Melchisedek, van wie gezegd wordt dat hij priester-koning (van Jeruzalem) was; hij had noch vader, noch moeder, noch stamboom. Precies daarom ging hij door als Koning der Rechtvaardigheid; b) het offeren van het Paaslam; c) de Ark des Verbonds; een eenvoudige kist waarin naar verhaald wordt de Wetstafelen bewaard werden. Ten gevolge van krijgsgeweld gingen ze helaas verloren; d) het toneel ons vertonend hoe de Israëlieten tijdens de woestijntocht een vloed van naar honigkoek smakend manna toegeworpen kregen.

De *derde praalwagen* (nr. 5) die ook alweer voorafgegaan wordt door o.a. "titels" dragende ruiters, is gewijd aan het *Nieuw Testament* "verdruvende de schaduw van het O.T. Hij is "bekleedt met Maeghdekens op de hedendaeghsche maniere met vergulde tacken in de hant". De hoofdrol in dit alleszins charmant vertoon wordt evenwel gespeeld door een engel die met beide handen een kelk omknelt waaraan DRIE BLOEDENDE HOSTIES bevestigd zijn : voorwaar DE herinnering aan het niet weg te denken H. BLOEDMIRAKEL. Wat in geen cavalcade die naam waardig, mocht ontbreken — denk maar even aan de Macarius-cavalcade — waren de door het publiek zo geliefde "gedierten". In onze processie zijn het "Den Voghel Phoenix" (nr. 6) en "Den Kemel" (nr. 7) die de rij beesten openen.

Die mythologische vogel van universele reputatie komt namelijk Christus' heropstanding symboliseren. Wat die kemel, eigenlijk een dromedaris, betreft, is het zonneklaar dat hij de christelijke gehoorzaamheid, gedweeheid en gematigdheid voorstelt.

De volgende, *vierde, wagen* (nr. 8) voert minder verwachte personages ten tonele : de zo heidense als aardse godheden dame Ceres en heer Bacchus. Degenen die de ommeegang komen bekijken weten maar al te goed – beter dan wij – wat dat te schuwen als de pest paar individuen hier komt uithalen : het propageren van al wat met aardse dingen, dus met de zinnen en het vlees te maken heeft. Trouwens is die aanwezigheid voor de processiegangers een welkome aansporing om nogmaals een lied te laten horen : “Gesangh op de vyf lichaemelycke sinnen”. Stemme Hoe logh' ick hier in dees Ellende ?” (4)

Het spreekt vanzelf dat van de aangeboden gelegenheid gretig gebruik gemaakt wordt om met mooie woorden ten aanval te gaan tegen de verfoeide protestant :

Volght het GE-HOOR, verblinde menschen,
En houdt u aen Gods woorden vast :
De KETTERY, vol boose wenschen,
Leert, dat de Waerheyt qualijck past.
Als ghy Godt HOORT, hy sal u HOOREN.
Hy sal u HOOREN, sonder OOREN.

(Karamelverzen die u noch ik smaken noch verteren kunnen ? Inderdaad, doch schetsen ze niet voortreffelijk een wijze van denken en voelen zo eigen aan de mens uit die tijd ?)

Van ketterij gesproken. Weet u welk “gedierte” dat onzalig geloof vertegenwoordigt ? Het zwijn ! (nr. 9) De paters weten van wanten : Is het niet in de modder en in de mest dat het walgelijk beest zich het best thuis voelt ? Bovendien verzinnebeeldt het de obsceniteit aangezien zijn wulpse zeug nooit ophoudt jongen te werpen.

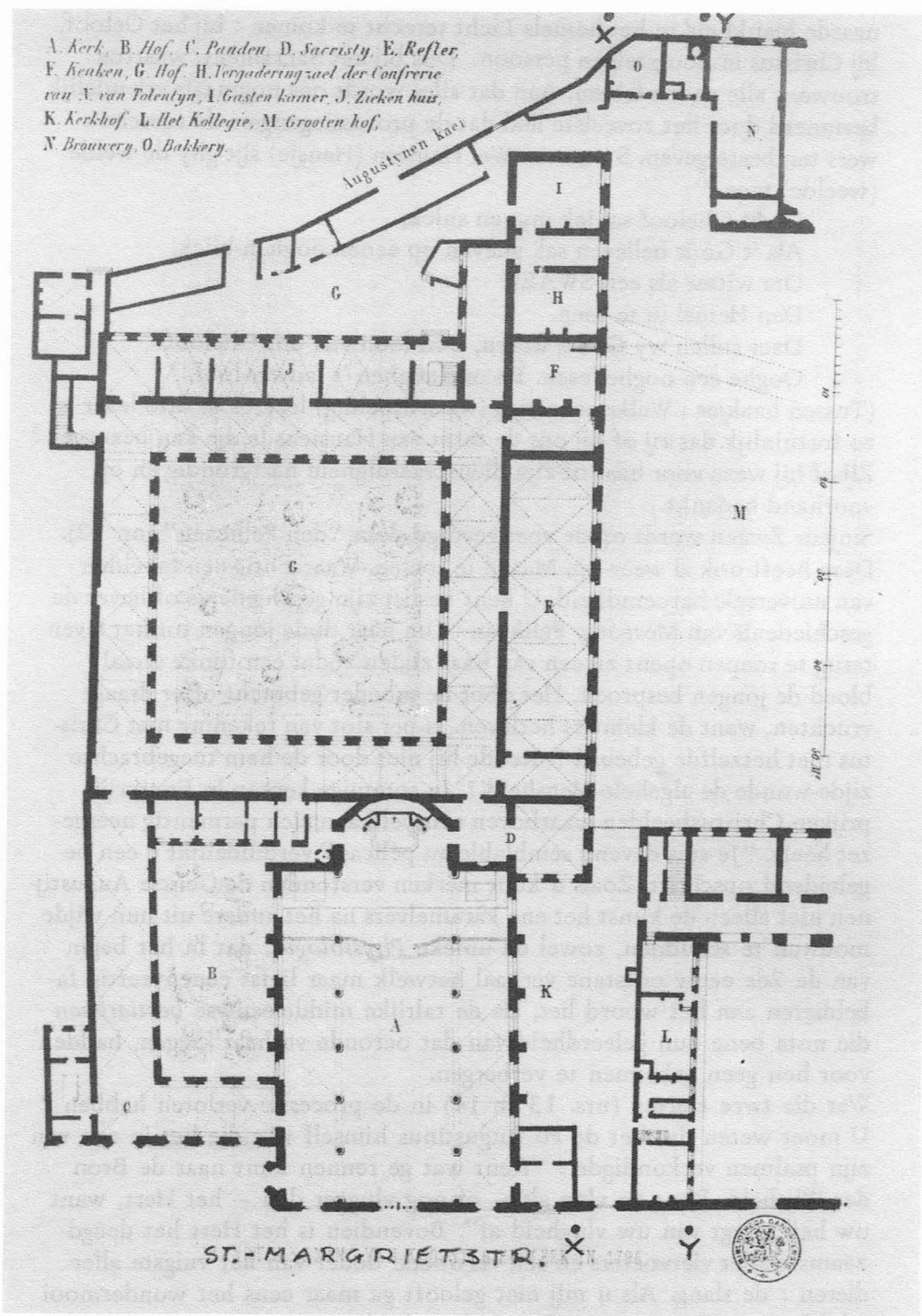
De *vijfde praalwagen* (nr. 10) heeft men aan het *Nieuw Testament* gewijd. Hij is letterlijk bedolven onder bedrijvige engelen die allemaal welsprekende “titels” te savoueren geven :

Offerhande sonder bloet

Die den Hemel open doet, en nog andere wijze overwegingen. Minder eerbiedwaardig en delicaat schijnt mij een van die wijsheden :

Hy (het Sacrament) wordt g'eten sonder beten.

Het gedierte dat nu komt opdagen is het tegengestelde van het kettters zwijn : de edele, witte zwaan (nr. 11) die als taak heeft het Geloof voor te stellen en derhalve bereden wordt door de zoveelste Maagd. Vergeet niet dat door om het even welke Beschaving, hoe oud ze ook wezen moge, die vogel beschouwd werd als de ongereptste en onbevlektste aller schepselen. Er is inderdaad slechts één stap te doen om van die ongeëve-

Afb. 5. Plattegrond van een gedeelte van het klooster. De verbindingen X-X en Y-Y geven de afbakening aan van de Academiestraat. (Copyright Stadsarchief)

naarde blankheid in het hemels Licht terecht te komen : bij het Geloof, bij Christus in hoogsteigen persoon. Dus bij het Sacrament, waartoe trouwens alle paden leiden. Aan dat alles wordt ons nogmaals vriendelijk herinnerd door het zoveelste lied dat de processiegangers de toeschouwers ten beste geven. Stemme : Wel Hansien (Hansje) sijt ghy de welde (weelde) moe ?

In dit Gheloof sal ick mynen snick,
Als 't Godt believen sal, gheven op eenen ooghen-blick,
Om witter als een SWAEN
Den Hemel in te gaen.
Daer sullen wy Godts wesen, Den loon van ons Gheloof
Ooghe aen ooghe lesen. En ontfanghen 't lauwer-loof.

(Tussen haakjes : Welke schattige (woordspeling) lezeres of dito lezer is zo fortuinlijk dat zij of hij ons de tekst van Hansiens liedje kan bezorgen ? Zij of hij weze voor haar of zijn dienstvaardigheid hartgrondig en op voorhand bedankt.)

Sinjeur Zwaan wordt op de voet gevolgd door “den Pellicaen” (nr. 12). Deze heeft ook al weer een Maagd te torsen. Waarachtig een fabeldier van universele beroemdheid. U kent beslist zijn geschiedenis of liever de geschiedenis van Mevrouw Pelikaan : Om haar dode jongen tot het leven terug te roepen opent zij een van haar zijden zodat een flinke straal bloed de jongen besproeit. Het door de moeder gebracht offer draagt vruchten, want de kleintjes herleven. Is per slot van rekening met Christus niet hetzelfde gebeurd ? Redde hij niet door de hem toegebrachte zijde-wonde de algehele Mensheid ? In sommige kerken in Frankrijk prijken Christusbeelden waarboven een pelikaan zich parmantig neergezet heeft. “Je suis devenu semblable au pélican” verduidelijkt u een begeleidend opschrift. Zoals u kunt merken verstonden de Gentse Augustijnen niet alleen de kunst het ene karmelvers na het andere uit hun wijde mouwen te schudden, zowel de unieke *Physiologus*, dat in het begin van de 2de eeuw ontstane verhaal hetwelk maar liefst eenenveertig fabeldieren aan het woord liet, als de talrijke middeleeuwse *bestiarissen* die nota bene hun geleerdheid van dat oeroude verhaal kregen, hadden voor hen geen geheimen te verbergen.

Wat die twee Herten (nrs. 13 en 14) in de processie verloren hebben ? U moet weten dat het de H. Augustinus himself was die het in een van zijn psalmen verkondigde : “Rent wat ge rennen kunt naar de Bron der Wijsheid. Rent zo vlug als – of nog vlugger dan – het Hert, want uw heil hangt van uw vlugheid af”. Bovendien is het Hert het deugdzaamste aller viervoeters en een verwoede doder van het vuigste aller dieren : de slang. Als u mij niet gelooft ga maar eens het wondermooi schilderij van Lucas Cranach bekijken dat het eerste mensenpaar voorstelt tijdens de zondeval : een pracht van een Hert maakt zich be-

schaamd en ontgoocheld uit de voeten. Het is er ongelukkig niet in geslaagd de Slang te vernietigen die de zonde verwekte. Het zal dan ook niet naar de Bron kunnen gaan om er zijn dorst te gaan lessen.

Ick haeck' naer u om dat ghy my wel smaect

Gelijck den HERT naer de Fonteyne haect.

Ik vergat bijna te vermelden dat ook deze "gedierten" door authentieke maagden gemend worden.

Dat een tiental andere maagden de zesde *praalwagen* (nr. 15) stormenderhand ingenomen hebben mag ons geen zier verwonderen. Om te tonen dat ze wel degelijk van Gentse komaf zijn, zijn ze in het *wit-zwart* gekleed. En om hun medezusters geen concurrentie aan te doen presenteren ze "titels" die natuurlijk de mond vol hebben van het Sacrament.

Maar goed. Ziedaar dat onze aandacht getrokken wordt op de drie Chariten alias Liefdekens alias Gratiën alias Godinnen van "Goetwilligheid". Ze hebben zich onder een enorme Ciborie neergevlijd. Ik ben zeker dat ze de jaloesheid opwekken van de andere jonkvrouwtjes. Door niet meer dan een luttele groep ruiters is de zesde door de *zevende praalwagen* (nr. 16) gescheiden. Deze laatste stelt de Hel voor. Het akelig onderwerelds verblijf is er als de kippen bij om ons de "Doodt der Zielen ende lichaemelycke Straffen over de Heyligh-Schendighe Nuttinghe van dese Alderheylichste SPYSE der Menschen (Sacrament)" in herinnering te brengen. Voor 't geval dat men het zou vergeten hebben.

Gitzwarte duivels en groteske met ezels- of gierenkoppen toebedeelde figuurtjes hebben bovenop massieve, sombere torens post gevat, wachtend op het vreselijk werk waarvoor ze uitverkoren zijn. Van de begeleidende bereden Satans is er alvast een die gewapend is met zijn geliefkozende tweetand. Zulk gereedschap (5) heeft Jeroen Bosch benevens nog andere ambachtelijke benodigdheden, waaronder zogenaamde harpoenen (6), (staken eindigend op 2 of 3 haken) op zijn Laatste Oordeel (Baytown, U.S.A.) meesterlijk afgebeeld. Een van de torenwachtende duivels hanteert met zwier zulk een foltertuig.

Onze paters schijnen fervente voorstanders geweest te zijn van het naast elkaar neerzetten van uitersten, want op de Hel alias de Ondeugd, laten ze een van de deugden volgen, met name de Kuisheid (nr. 17). Deze berijdt het fabelachtigste aller fabeldieren : de Eenhoorn. De natuur heeft hem aan een slank paardelijf geholpen en in het midden van zijn voorhoofd een lange, vlijmscherpe, schroefvormig gedraaide hoorn geplant. Een buitenisigheid waarvan de wonderbare geneeskracht eeuwen lang troef was. Gedurende die tijd werd hij maar aldoor naar hartelust geportretteerd. O.a. zien we hem voorgesteld in de zgn. Bijbel van Petrus Comestor (B.N. Parijs) waar hij in gezelschap van het

Hert het zondevalgebeuren bijwoont. Elders, op een Frans wandtapijt (Kunsthist. Mus. Wenen) zien we hem, gespannen voor de prachtwagen van de Kuisheid, met zijn poten de op de bodem liggende zinnelijke liefde met welgevallen vertrappelen. Nog elders, in een manuscript (Rijksuniversiteit Leiden) ontmoeten we hem terwijl hij, de voorpoten op de knieën van de H. Maagd geplaatst, door Haar gestreeld wordt.

Den EEN-HOREN, als een Lam, wordt met goede reucken tam.

Soo vergramt de sonde Godt, die strijdt teghen syn ghebodt.

Soo straft Godt den quaeden wil, Syne straffe staet noyt stil.

Het kon niet anders of ook de Adelaar, bereiden door een gewapend personage, (nr. 17bis) moest van de wandelende partij zijn. Is hij wellicht niet de hoogstvliegende van alle schepselen? Is hij trouwens niet het enige dier dat het ooit waagde in de zon te blikken? Is het ten slotte niet zo dat ook Christus in de hemel boven alle heiligen verheven is? En als de evangelist Johannes de adelaar als zijn waarteken uitgekozen heeft en niet schrijven kan zonder door de geweldige vogel vergezelschap te zijn, zal hij wel geweten hebben waarom hij die keuze deed.

Van de andere kant is de aanwezigheid van de koning der vogels in de processie heel gemakkelijk te verklaren. Het Keizerlijk Huis van Oostenrijk dat men in de ommegang in de persoon van Leopoldus bijna zo uitbundig viert en vereert als zulks het 't geval is met het Sacra-

ment, draagt die edele adel-aar in zijn wapenschild : de dubbele adelaar — tweekoppig omdat hij nu eenmaal van keizerlijken bloede is — die we straks nog beter zullen leren kennen.

“Gedierte” Adelaar wordt gevolgd door de achtste “Triomf-waghen” (nr. 18). Vier met pluimen getooide witte paarden trekken hem voort. Neergezeten aan de voet van een reusachtige wondermooie Ciborie tronen 3 jonge dames met bevallige waardigheid. Ze heten Geloof, Hoop en Liefde, die ongeëvenaarde goddelijke Deugden die de stamvormen van de bijbelse Boom der Deugden. Men ziet het hun aan dat ze zich verblijden in de “Lof-weerdighe verheffinghe van het H. Broot der Enghelen.”

Wie beslist geen verstek laat gaan is de dikhuidige kolos Olifant (nr. 19). Zowel van de Deugd Zachtmoedigheid als van de Pietas is hij het voornaamste waarmerk. Bovendien is het — reeds door de Oude Grieken — bewezen dat hij al in geen mindere mate dan de Eenhoorn, het symbool is van de Kuisheid. Dat bewees hij sedert mensenheugenis metterdaad : was zijn vrouwtje zwanger, dan onthield hij zich van elke vrijerij. Zowat twee jaar aan een stuk. Had een everzwijn het ongeluk zijn weg te kruisen, dan maakte hij die verpersoonlijking van de geslachtsdrift, met zwier van kant. Het deugdzaam gedoe van het olifantenpaar vergeleek men in de middeleeuwen niet zelden met de door Adam en Eva in het paradijs verrichte snode daad. Waarom ook niet ? (Men moet over een scherp gezicht beschikken wil men heer Olifant op de afbeelding in het oog krijgen, want wegens het bemand kasteel — zonder enige twijfel met lieve Deugdekens — dat hij op de brede rug torst, zijn alleen maar zijn kop met een slagrand — uiterst links — en zijn staart — uiterst rechts — te ontwaren. Een curieus detail : op zijn slurf zit schrijlings een gewapend (?) personage.)

Eindelijk is de clou van de ommegang, de *negende praalwagen* (nr. 20) in zicht. Hij vertelt ons in geuren en kleuren de “Victorie bevochten op de Turcken door den KEYSER LEOPOLDUS DEN I.”

Zo'n op dat ogenblik nog in leven zijnde grootheid moet beslist de (natuurlijk goede) weg gewezen worden door een lange sliert sedert lang of heel lang niet meer levende collega's kroondragers. Juist geteld 14 stuks, in groepjes van drie of twee aantredende majesteiten, de schitterende kroon op het edele hoofd neergezet en de almachtige scepter in de rechterhand gestopt.

Ze zijn van de eersten tot de laatsten intieme kennissen van de paters (intiem bij manier van spreken, want ze maken er waarachtig Oostenrijkse van, wat nog al bij 't haar getrokken is. Maar ja, welk kwaad bestond erin keizer Leopold die inderdaad een Oostenrijkse keizer is, een beetje de mouw te frotten ?) Voor het kijkende volk daarentegen zijn al die mannen minder bekende heerschappen.

Van de eerste scepterdrager, Karel I, genoemd de Grote, (768-814) tot de laatste, Ferdinand III (1619-1637), Leopoldus' vader, wedijverden ze allemaal in het bevechten, overwinnen en bestraffen van die woedende Turken, Saracenen, Muzelmannen, of hoe men die Mohammedanen vermocht te noemen.

Als u de eerste groep van drie met enige aandacht gade slaat zult u ontdekken dat die stoere kerels steigerende Friese hengsten berijden. Dat kan bezwaarlijk anders want de ene ruiter is al onstuimiger dan de andere in het bespringen van de gehate man met de sikkel.

Van onze Karel de Grote weten we dat hij baas boven baas was. Zie hoe hij vooruit stormt geflankeerd door zijn zoon Lodewijk I (814-840) en een verre bloedverwant van hem, Hendrik I (919-936). Dat keizerlijke Lodewijk en zijn koninklijke zoon Lotharius als kat en hond leefden – eigenlijk als wolf en hyëna – was geenszins een beletsel om hem naderhand *de Vrome* te heten. Op weg om een andere zoon van hem met het zwaard in de knuist te lijf te gaan, overleed hij in de Rijnstreek. Men begroef hem te Metz.

Heeft hy niet om syn deught verdient den goeden naem

Van een Godt-vruchtigh Man, van een vergulde faem ?

Binnen de Stad van Ments, daer (waar) ons Gheloof noch staet

En daer de Ketterij gheboeyt met yusers gaet.

Aldus zingt mejuffrouw Terpsichore, een der 9 *Sangh-Goddinnen* die om de beurt de 14 Gekroonden in de bloemetjes en op de piëdestal zetten. De andere buurman van Karel de Grote, Hendrik I, wordt aanzien als de grondvester van het Duitse Rijk. Toen, (in 919), gezanten hem zijn verkiezing tot koning kwamen melden, was hij ijverig bezig vogels te vangen. Vandaar dat de geschiedenis hem Hendrik de Vogeljaar gaan noemen is. Hij versloeg de Hongaren die zijn land binnengevallen waren (933). Iets dat voor de paters gelijk stond met het uit de weg ruimen van gepatenteerde Turken.

Met die vele keizers kennis maken die achter Karel de Grote en zijn twee burens komen gereden, gaan we niet doen, want velen onder hen kennen we van haar noch pluim.

Otto I en Hendrik II die in het kielzog van hun voorgangers aantreden, mogen we niet onopgemerkt laten voorbijstappen.

Zoals u zult weten werd van Otto I (936-973) uitgestrooid dat hij te Gent de Ottogracht heeft laten graven, maar dat is een grove leugen. Wat integendeel een echte waarheid is, is dat hij de man was die op 2 febr. 962 te Rome door paus Johannes XII tot keizer gekroond werd en deze het volgende jaar, alleszins niet uit verering en dankbaarheid, van de pauselijke troon stootte. Die weinig stichtende handeling klopt in het geheel niet met wat sangh-goddinne Melpomene over hem weet te zingen :

Hy heeft de Kercke Godts met woorden, ende wercken,
Met ghelt, met goet, en bloet soo vast willen verstercken,
Dat niemandt met ghewelt daer teghen zeylen (tegenstand bidden) sou,

Al quam hy uyt de hel met eenen helschen klou.

Hendrik II, de heilige, (1002-1024) werd tussen twee bloedige veldslagen in te Rome (1014) door paus Benedictus VIII tot keizer gekroond. Wegens zijn voorbeeldig gedrag en goede zeden (het is bekend dat hij en zijn keizerin in gemeen akkoord als broer en zus door het leven hebben gestapt) werd hij in 1146 door paus Eugenius III gecanoniseerd. Wellicht om de Brave Hendrik ter wille te zijn deed paus Innocentius III hetzelfde met zijn weduwe, Kunigunde : hij canoniseerde haar in 1200. Omdat ze destijds te Bamberg een aartsbisdom en een klooster gesticht had. Verneem wat sangh-goddinne Erato over onze Hendrik weet te zingen :

Hy was hier soo goet, soo op-ghe-vult met deughden,
Dat 't Rijck van Ungaren in sijne deught vindt vreughden,
En hem voor Heyligh hiel, ghelijck hy is ghe-weest,
Het ghene is bekent aen die syn wercken leest.

De monumentale Leopoldus-wagen wordt door maar liefst 9 met vederen getooide paarden voortgetrokken. De scepter zwaaiend troont de keizerlijke gekroonde op het hoogste platform van de wagen. De Spaanse koning Karel II, het zwaard in de hand geklemd, houdt hem een verdieping lager, gezelschap. Om eraan te herinneren dat Spanje ten onzent ook nog wat in de pap te brokken had.

Liggende leeuwen, die wellicht Gentse of Vlaamse zullen zijn, wapperende dubbele adelaars en bundels wapens zorgen voor de versiering van het monument. Ook de gevangen Turk die men achteraan de troon vastgebonden heeft.

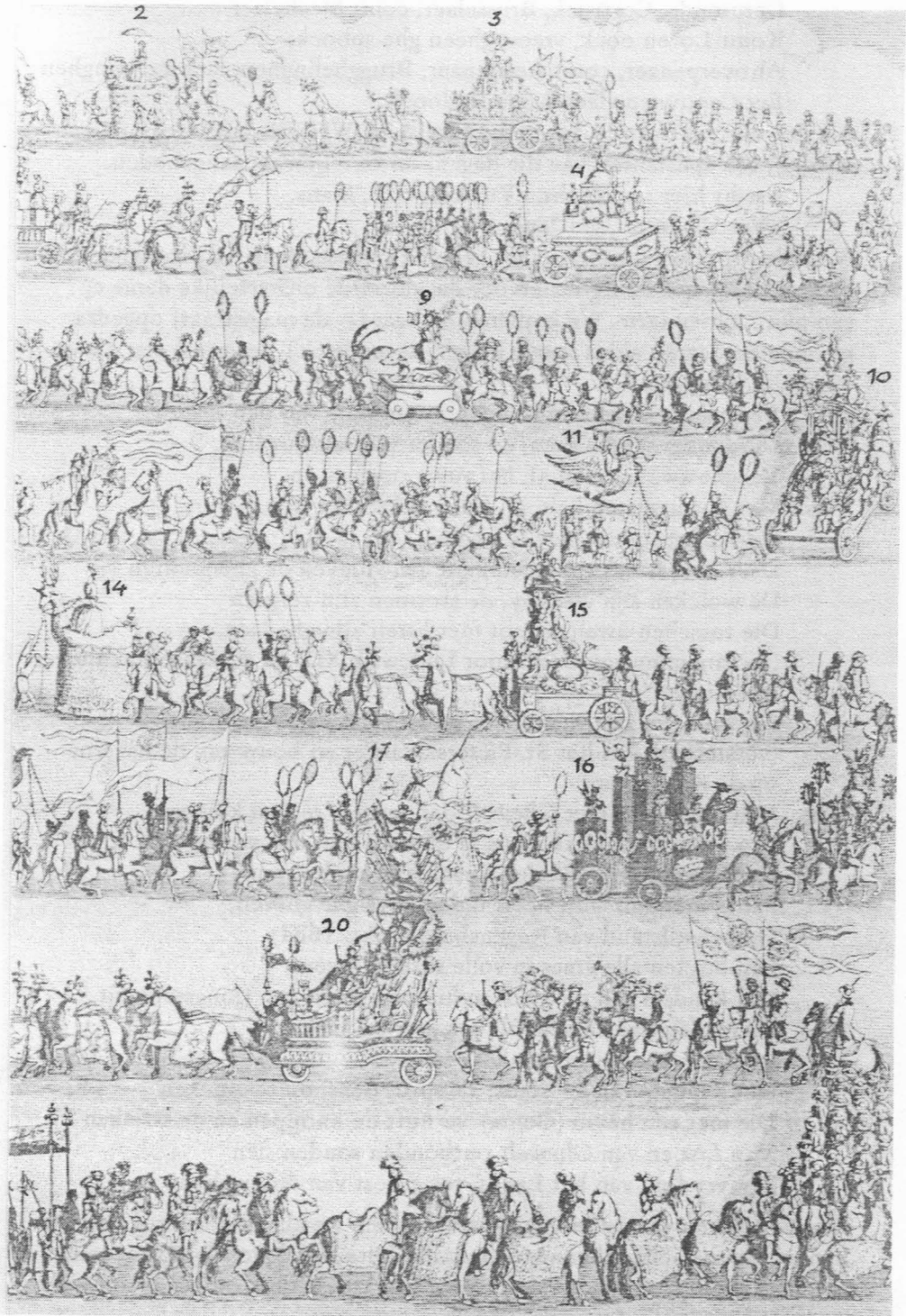
Van trompetters en vaandel dragers voorafgegaan volgt nu het kruimken uit van de edele, rijke en voor 't zeggen hebbende kasten. Ze zijn allen, naar men mij verzekert, in het fijnste, kostbaarste scharlaken uitgedost. Wat het koninklijk baldakijn (nr. 21) hier komt voorbijslenteren, kunnen we niet gissen.

Zoals dat nu eenmaal hoort, eindigt de processie op een vrolijke noot. De Reus, vergezeld van zijn twee zonen en de Reuzin, vergezeld van haar twee dochters (nr. 22), sluiten de ommegang. Dat gebeurt – om uit de gewoonte niet te gaan – al zingend een “Kermis-ghesangh”. Stemme Laet ons sneuckelen (wie bezorgt mij de strofen van dat liedje dat zoveel beloften inhoudt ?)

Lieve vrienden, die binnen Ghent Zijt ghe-komen on-be-kent,
Voeght u aen de tafel mê 't Is de kermis van dese Stê :
In de Stadt is' er noch Wijn en Bier in 't vat.

Afb. 7. Eerste helft van de litho van Ch. Onghena.

Afb. 8. Tweede helft van de litho van Ch. Onghena.

Dermonde, Cortrijck, Brusselaer, comt Mechelaer :
Komt Loven oock, vrees gheen ghe-spoock,
Antwerpenaer, comt Aelstenaer, Bruggheleinghen, laet u d'winghen :
Eet Capuynen-vleesch sonder loock.

Als slot dat pakt wordt den volke een JAER-WIJSER (chronogram, jaartalvers), een specialiteit van die dagen, ter ontcijfering aangeboden.

sInght hIer : sprInght, zYt VroLYCk, Mans,
oVer UWen reUsenDans.

Werd de processie door ons aller geliefde Gentse Maagd al paardrijdend geopend, de paters zorgden ervoor dat dezelfde onsterfelijke dame er een punt achter zette. We kopiëren de haar (= de magistraat) opgedragen ode omdat we aldus menig Maagd-lievende G.T.-lezer(es) een dienst menen te bewijzen.

Vermaerde Gentsche-Maeght, vriendinne van den Leeuw,
Die sonder vrees gaen, en sonder vrees schreeuw,
Vaeght-uwe traenen-af, heft-uwe ooghen op
Met uwen witten hals, en fraey gekrolden kop.
Wat kan u suyver hert beweghen, om te suchten,
Daer (waar) ons van allen kant aen-vloeyen de ghenuchten ?
De wolcken sijn voor-by, de stormen sijn vergaen
Die tusschen uwen schoot met *listen* sijn ghedaen.
(de inneming van Gent door Lodewijk XIV en de aangebrachte verwoestingen)

Uw' mueren sijn versterckt, de vrees' is wegh-ghenomen
(versterking van het St.-Pieterskwartier en bouw van de kazerne op de Kattenberg)

Van noch eens met *Ghewelt* den vyandt te sien komen
Om uwen Maeghden-glans te quetsen met een sweirt
Dat beter over lanck den Turck had af-ghe-weirt.
Pallas met den Olijf heeft u den Peys ghe-gheven,
(wapenstilstand van Regensburg 6 okt. 1684)

Om buyten alle vrees in volle rust' te leven :
Om Kinders van de Stadt in hunnen groensten (jongsten) tijt
Te senden nae de Schoël met yver en jolijt.
(reclame voor eigen winkel)

Om Kinders van de Stadt, als spruytiens, op te quicken
Die met een heym (Gents) vernuft de knoppen en de stricken.
Van *List* en van *Ghewelt* ontbonden soudensien
Tot trydom van het Landt, tot troost van droeve lien.

Met het plëgen van onderhavig artikel willen we alleen benadrukken hoe een weliswaar heiligschennende maar in feite banale misdad, het stelen van kerkelijke juwelen, de aansporing kan zijn tot het op het getouw zet-

ten van een manifestatie die een vele eeuwen durend bestaan gekend heeft. Er meteen op wijzend hoe deskundig en bevoegd de paters waren bij het verwezenlijken van die manifestatie. Tevens maakten we van de gelegenheid gebruik om een paar interessante, het klooster betreffende illustraties mee te delen. Alleen betreuren we het dat we geen betere reproductie van Onghena's gravure kunnen aanbieden. Veel liever hadden we de oorspronkelijke prent gereproduceerd, maar dat is helaas niet mogelijk geweest.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

1. De Turkenoorlog die aanving (1683) met de belegering van Wenen. Deze werd voorkomen dank zij de tussenkomst van de Poolse koning Jan Sobieski. De oorlog eindigde (1699) met de ondertekening van het Verdrag van Carlowitz (thans gelegen in Joegoslavië). Daarbij werd Oostenrijk in het bezit gesteld van Hongarije en Zevenbergen.
2. Zie G.T. 1975 blz. 211-215; 1976 blz. 63-73; 115-127; 207-220.
3. Het is zo klaar als een klontje dat we deze rijmelarij en die welke zullen volgen, slechts overnemen wegens de folklore waarvan ze rijkelijk voorzien is.
4. Verwant met : Hoe lig ik hier in d'uyterste ellenden; klagten van eenen jongman die door Venus de weireld moest verlaeten.
5. De tweetand evenals de drietand zijn attributen van duivels en andere mythologische personages die in de Christelijke iconografie een ruime plaats gekregen hebben. Op de "Verleiding van St.-Gutlac" (12de eeuw, British Mus. Londen) zien we hoe Satan een gemijterde bisschop in de Hël duwt. Een ander typisch voorbeeld van het gebruik van de tweetand is de prachtig gekleurde Helle-voorstelling (begin 13de eeuw, B.N. Parijs) waar geen mensen maar tweekoppige monsters te lijf worden gegaan. Het waren niet alleen duivels die de tweetand en de drietand hanteerden, ook waarachtige engelen wisten met die dingen om te gaan : als twee onder hen de "Hoer op het zevenkoppige beest" in de vuurpoel duwen (miniatuur een Lusthof voorstellend).
6. In het Passiespel in 1547 te Valenciennes opgevoerd zijn 2 van de optredende duivels met een harpoen gewapend. En als er in de "Geschiedenis van de H. Graal" (15de eeuw, B.N. Parijs) gehoornde en van vleermuizenvlerken voorziene duivels ten tonele verschijnen hebben ook zij hun harpoenen meegebracht.

BIBLIOGRAFIE

- Augustijnerklooster te Gent, uitgave Paters Augustijnen, Gent, z.j.
Augustijnen Gent, uitgave Paters Augustijnen, Gent, z.j.
Bij het 75-jarig bestaan van de belgische Augustijnenprovincie, door J. van der Linden, P. Braem, A. Baekelandt, O.S.A., Gent, 1976
Jos Vermeulen, De Kapel "Het Putje" te Maltebrugge, in De Toerist, april 1945
1000 Jaar Ekkergem, Gent, 1974
Kort-bondigh Verhael van het H. Bloet van Mirakel...
Triumphanten Ommeganck Oghedragen aen de Seer Edele, wyse, ende voorsienighe Heeren myn Heer den Hoogh-Baillu, Voor-Schepenen... by het vermaert Collegie van de Eerw. PP. Augustynen door de mildtheydt vande selve Heeren. Prent, z.j.
Abrégé de tout ce qu'il y aura... Procession Triumphale de Gand, juin 1698